

Socialnämnden

Remiss - Boende på (o)lika villkor - merkostnader i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS (SOU 2021:14)

Förslag till beslut

- Socialnämnden ställer sig positiva till betänkande och utredning SOU 2021:14; Boende på (o)lika villkor- merkostnader i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS.
- Paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Sammanfattning

Merkostnad är en skälig kostnad som uppkommer på grund av en persons funktionsnedsättning och som går utöver en kostnad som en person utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder. Staten ansvarar för merkostnader på grund av funktionsnedsättning och ska av den anledningen stå för kostnaderna vid beslut om insatser enligt LSS.

Månadskostnaden för en hyreslägenhet påverkas av olika saker som tex hur gammal lägenheten är, storleken, vilka förmåner som finns som exempelvis tillgång till gemensamma utrymmen, personal och aktiviteter. Hyreslagen medger att den som hyr ut en lägenhet har möjlighet att begära en högre hyra för en lägenhet med förmåner. Det kallas bruksvärdesprincipen och innebär att hyran därför innehåller en merkostnad.

Nuvarande system för att ansöka om merkostnader är svårt för brukare men även att hantera och bedöma för Försäkringskassan. Hyran redovisas inte på så sätt att merkostnaden går att utläsa för brukaren. Försäkringskassans vägledning stödjer inte fullt ut bedömningen att ge ersättning för merkostnader för en ”förhöjd” hyra.

Förslaget innebär att det ska bli enklare för brukare att ansöka om ersättning för merkostnader och att ersättningen betalas ut som en schablon från Försäkringskassan, vilket även skulle förenkla myndighetens hantering. Schablonen baseras på 30 procent av prisbasbeloppet per år, vilket för år 2021 innebär 14 280 sek (1 190 sek per månad) för nivå 1.

Socialnämnden ställer sig positiva till bedömningar och förslagen då det i huvudsak ger fler personer med funktionsnedsättning möjlighet att enklare få ersättning för sina merkostnader.

Förslaget om särskild satsning på ett investeringsstöd för att öka byggandet av bostäder med särskild service enligt LSS ses som positivt då det idag är kö till bostad med särskild service.

Ärendebeskrivning

Statens offentliga utredningar har fått i uppdrag av socialdepartementet att se över reglerna och klargöra rättsläget för boende med särskild service för vuxna enligt LSS i syfte att den enskilde inte ska drabbas av merkostnader för sitt boende på grund av sin funktionsnedsättning.

Uppdraget innefattade att:

- Undersöka hur reglerna i hyreslagen används.
- Undersöka hur mycket de cirka 28 000 personer som berörs betalar i hyra för sina bostäder.
- Eventuellt föreslå ett annat system, så att ingen ska få en merkostnad på grund av sin funktionsnedsättning.

Nulägesbild

De boendes ekonomiska situation och dagens hyror

Många som bor i en bostad med särskild service för vuxna enligt LSS har låga inkomster antingen sjuk- och aktivitetsersättning runt 9 000-10 000 sek per månad eller den lägsta pensionen som är 8 651 sek per månad. Hyreskostnaderna varierar stort. 65 procent av berörda personer under 65 år har en hyra inom gränsen för bostadstillägget på 5 600 sek. De kan få bostadstillägg för en hyra upp till 5 600 sek. 35 procent har en högre hyra än 5 600 sek. Bland personer 65 år och äldre har åtta procent en hyra högre än 7 000 sek i månaden som är deras gräns för bostadstillägg.

Vissa kommuner ger kommunala bostadsbidrag för att minska hyreskostnaden. Region Gotland ger inget kommunalt bostadsbidrag utan brukare med låga inkomster kan söka försörjningsstöd.

Månadskostnaden för en hyreslägenhet påverkas av olika saker som tex hur gammal lägenheten är, storleken, vilka förmåner som finns som exempelvis tillgång till gemensamma utrymmen, personal och aktiviteter. Hyreslagen medger att den som hyr ut en lägenhet har möjlighet att begära en högre hyra för en lägenhet med förmåner. Det kallas **bruksvärdesprincipen** och innebär att hyran därför innehåller en **merkostnad**. Merkostnad är en skäligen kostnad som uppkommer på grund av en persons funktionsnedsättning och som går utöver en kostnad som är normal för en person utan funktionsnedsättning i motsvarande ålder. Staten ansvarar för merkostnader på grund av funktionsnedsättning och ska av den anledningen stå för kostnaderna vid beslut om insatser enligt LSS. I förarbetena till nuvarande merkostnadsersättning räknas ett extra rum för vårdutrustning, tekniska hjälpmedel som en grund för merkostnad. Det finns inget som behandlar eller stödjer att ge ersättning för merkostnader utifrån förmåner och bruksvärdesprincipen.

Merkostnadsersättning infördes januari 2019 och ersatte då tillsammans med omvårdnadsbidraget förmånerna handikappersättning och vårdbidrag.

Handikappersättningen beräknas att fasas ut under en 20 års period.

Ansökan om merkostnadsersättning görs vid Försäkringskassan. Deras vägledning ger främst stöd i bedömningar om en brukare flyttar till en större lägenhet eller är i behov av ökad tillgänglighet som i sin tur medför merkostnader. Utredningen har inte kunnat identifiera avgöranden som ger rätten till merkostnadsersättning för att en brukare bor i en lägenhet där hyran bestämts utifrån bruksvärdet, det vill säga

inkluderat kostnader för gemensamhetsutrymmen och personal etc. Utifrån nuvarande utformningen är det svårt för en brukare att få ersättning för merkostnader som en del av hyran då dessa sällan redovisas på ett sådant sätt att det tydligt framgår hur hyran räknats fram.

Utredningens bild

Utredningen har gjort ett antal bedömningar och till vissa även förslag inom de områden de ansvarar för att utreda. Nedan redovisas dessa:

Behov av åtgärder för att boendet i en bostad med särskild service inte ska innebära merkostnader

Bedömning: Den tillgång till gemensamhetsutrymmen och vård och stöd som är en del av insatsen bostad med särskild service enligt LSS har betydelse för lägenheternas bruksvärde, vilket innebär en merkostnad. Det finns i dag stora skillnader när det gäller hyressättning och kommunala subventioner och annat stöd när det gäller bostad med särskild service enligt LSS. En reglering kan säkerställa likvärdighet när det gäller att enskilda som bor i en sådan bostad inte ska få merkostnader för sitt boende på grund av funktionsnedsättning.

Olika alternativ för att den enskilde inte ska få merkostnader för sitt boende

Bedömning: Utredningen ser det inte som något alternativ att göra förändringar i jordabalkens regler om hyresavtal och hyra. Utredningen ser det inte heller som ett alternativ att reglera hyresnivåerna inom ramen för LSS. Ett förslag bör i stället ta sikte på att kompensera den enskilde för de merkostnader som är kopplade till att bo i en bostad med särskild service enligt LSS. Förslaget innebär ingen förändring av hyreslagen.

Kompensation till den enskilde inom ramen för merkostnadsersättningen

Bedömning: Bostad med särskild service enligt LSS är en insats där själva boendeformen ger merkostnader när hyran för de boendes lägenhet fastställs i enlighet med bruksvärdet. Storleken på dessa merkostnader är i många fall svåra att ange då de ofta inte redovisas på ett sådant sätt att det klart framgår för hyresgästen hur hyran har räknats fram. Merkostnader som ingår i hyran ersätts också till viss del genom andra stöd.

Nuvarande utformning av merkostnadsersättningen innebär stora svårigheter att få ersättning för merkostnader som är en del av hyran för bostad med särskild service enligt LSS. En schabloniserad ersättning med utgångspunkt från merkostnaderna för de nyttigheter som påverkar bruksvärdet vid hyressättningen kan säkerställa att ingen som bor i en bostad med särskild service enligt LSS får merkostnader för sitt boende på grund av sin funktionsnedsättning.

Förslag: Den som beviljats insatsen bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS och bor i en sådan bostad ska ha rätt till merkostnadsersättning för boende med 30 procent av prisbasbeloppet per år, vilket för år 2021 innebär 14 280 sek. Vid beräkningen av merkostnadernas storlek, när någon även har andra merkostnader, ska boende i en bostad med särskild service enligt LSS anses ge merkostnader om 25 procent av prisbasbeloppet per år, vilket för år 2021 innebär 11 900 sek. En schablon bidrar till att Försäkringskassan inte behöver göra stora utredningar för var enskilt ärende.

Höga hyror utan att det är att se som merkostnader

Bedömning: Många som bor i bostad med särskild service enligt LSS har höga hyror oavsett om hyran har beräknats på ett sätt som innebär att hyresgästen har merkostnader på grund av funktionsnedsättning eller inte. Bostadstilläggets storlek bör därför på ett bättre sätt anpassas till de faktiska hyrorerna för dem som bor i en

bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 LSS och staten behöver därför göra om bostadstillägget så att det passar bättre för denna målgrupp.

Höga hyror och brist på bostäder och valmöjligheter

Bedömning: De problem som utredningen beskriver är i många fall inte direkt kopplade till merkostnader utan hänger i stor utsträckning samman med låga inkomster, höga hyror och bristande valmöjligheter för den som beviljas en bostad med särskild service. Det kan därför finnas skäl att även överväga åtgärder för att förbättra tillgången till lägenheter med en hyra som inte är alltför hög. En särskild satsning på ett investeringsstöd för att öka byggandet av bostäder med särskild service enligt LSS kan bidra till faktiska valmöjligheter och till att minska problemen med att personer får flytta mellan kommuner för att få den insats de har beviljats. Det statliga investeringsstödet för hyresbostäder och bostäder för studerande skulle kunna användas för att på ett mer träffsäkert sätt stödja byggandet av lägenheter som är en del av insatsen bostad med särskild service enligt LSS.

Framtida förändringar i reglerna om hyra

Bedömning: Förändringar av reglerna om hyressättning kan få stor påverkan på den ekonomiska situationen för personer som bor i en bostad med särskild service enligt LSS. Om man vid hyressättningen kommer att väga in även andra omständigheter än vad som görs i dag bör en översyn ske för att fastställa vilken betydelse en sådan förändring får för möjligheterna att betala hyran i en bostad med särskild service enligt LSS.

EU-rätten

Bedömning: Det finns inte behov av någon särskild reglering i socialförsäkringsbalken utifrån Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen med anledning av utredningens förslag.

Stödmaterial för en ökad likvärdighet

Förslag: Regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att ta fram och göra tillgängligt ett stödmaterial som beskriver hur man kan arbeta med hyressättning och andra frågor som rör ekonomin för dem som bor i en bostad med särskild service enligt LSS.

Ikraftträdande och informationsinsatser

Förslag: De nya reglerna ska träda i kraft den 1 januari 2023. Försäkringskassan ska utforma och genomföra tillgängliga informationsinsatser riktade till dem som bor i bostad med särskild service enligt LSS.

Uppföljning och utvärdering

Förslag: En uppföljning och utvärdering av utvecklingen av merkostnadsersättningen för målgruppen bör ske för att säkerställa att förslagen fått avsedd effekt. Även eventuell påverkan på hyressättningen när det gäller lägenheter i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS bör ingå i ett sådant uppdrag.

Utredningens förslag på förändringar beräknas kosta runt en halv miljard sek och innebär att boende i bostad med särskild service enligt LSS skulle få ersättning för merkostnader kopplade till hyran men även andra merkostnader.

Bedömning

Socialnämnden Region Gotland ställer sig positiva till utredningens bedömningar och förslag i betänkande och utredning SOU 2021:14.

Nuvarande system för att ansöka om mervärdeskostnader är svårt för brukare men även att hantera och bedöma för Försäkringskassan. Hyran redovisas inte på så sätt att merkostnaden går att utläsa för brukaren. Försäkringskassans vägledning stödjer inte fullt ut bedömningen att ge ersättning för merkostnader för en ”förhöjd” hyra. Förslaget innebär att det ska bli enklare för brukare att ansöka om ersättning för merkostnader och att ersättningen betalas ut som en schablon från Försäkringskassan, vilket även skulle förenkla myndighetens hantering.

Ekonomiskt innebär förslaget att kostnaderna inte kommer öka för den enskilde utifrån att den som bor i en bostad med särskild service har rätt till viss merkostnadsersättning. Till största delen kommer kostnaderna förflyttas från kommunerna till staten då fler kommer ansöka utifrån förenklingen med en schablon. Beroende på om en person haft handikappersättning eller merkostnadsersättning sedan tidigare eller inte haft någon ersättning alls för merkostnader varierar utfallet för brukare.

Ett införande av schablonersättning (under förutsättning att alla ansöker) kommer leda till att cirka 6 000 personer som har handikappersättning får merkostnadsersättning mellan 23 800-33 320 sek per år och cirka 22 000 (78,5%) personer som tidigare inte haft ersättning får rätt till det med 14 280 sek per år, dvs 1 190 sek per månad.

För att få en verklighetsbaserad bild av förslaget har socialförvaltningen tillsammans med brukare som bor i bostad med särskild service gjort en budget för att se hur förslaget påverkar den brukarens ekonomi. Socialförvaltningen har fått uppgifter från en brukare boende i gruppboende samt en i serviceboende.

Sammanställning för brukare i **gruppboende** finns i **bilaga 1** till tjänsteskrivelsen. Aktuell brukare (bilaga 1) har idag handikappersättning inklusive merkostnadsersättning på totalt 1 417 sek per månad skattefritt. Hen borde enligt vår bedömning rimligtvis inte hamna på lägsta nivå 1 för merkostnader utifrån dagens storlek på månadsbeloppet för hans handikappersättning. Antagande görs att hen hamnar på mellersta nivå (nivå 3) vilket för 2021 innebär 23 800 sek/ år, dvs 1 983 sek per månad skattefritt. Utifrån beräkning av att brukaren beviljas ersättning utifrån nivå 3, 0,5 prisbasbelopp kan brukaren utifrån 2021 års belopp få ut 566 sek (4 298-3 732 = 566 sek) mer i plånboken per månad.

Sammanställning för brukare i **serviceboende** finns i **bilaga 2** till tjänsteskrivelsen. Aktuell brukare (bilaga 2) har idag totalt 786 sek per månad skattefritt i handikappersättning. Hen borde enligt vår bedömning rimligtvis hamna på lägsta nivå för merkostnader utifrån dagens storlek på månadsbeloppet för handikappersättningen. Antagande görs att hen hamnar på lägst nivå (nivå 1) vilket för 2021 innebär 14 280 sek/ år, dvs 1 190 sek per månad skattefritt. Utifrån beräkning av att brukaren beviljas ersättning utifrån nivå 1, 0,5 prisbasbelopp kan brukaren utifrån 2021 års belopp få ut 404 sek (13 934 -13 530 = 404 sek) mer i plånboken per månad.

Förslaget kommer ge fler personer med funktionsnedsättning möjlighet att ansöka och enklare få merkostnadsersättning vilket skulle gagna fler i målgruppen än hur systemet ser ut idag.

Förslaget om särskild satsning på ett investeringsstöd för att öka byggandet av bostäder med särskild service enligt LSS ses som positivt då det idag är kö till bostad med särskild service på Gotland och vissa målgrupper ser ut att öka.

Region Gotland har haft stor brukardelaktighet i behandlingen av denna utredning då brukare själva bidragit med reella beskrivningar av sin privatekonomi för att konkretisera betänkande och utredning.

Beslutsunderlag

Boende på (o)lika villkor – merkostnad i bostad med särskild service för vuxna enligt LSS SOU 2021:14

Tjänsteskrivelse daterad 2021-08-11 inklusive bilaga 1 och 2.

Socialförvaltningen

Marica Gardell
Socialdirektör

Skickas till

s.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till s.sof@regeringskansliet.se, ange:

diarienummer S2021/02787

Therese Thomsson, myndighetschef

Bilaga 1: Budget brukare i BSS Gotland- fallbeskrivning

INKOMSTER

Månadsinkomst	Nettosumma per månad SEK
Sjuk- och aktivitetsersättning inkomstprövad	8 926
Sjuk- och aktivitetsersättning garantiersättning	1 973
Statligt bostadstillägg	3 433
Handikappersättning skattefri Ingår merkostnadsersättning för bla för kostnader för god man	1 417
SUMMA efter skatt	15 749

UTGIFTER

Månatliga utgifter	Summa per månad
Hyra inklusive värme och el	6 671
Mat och förbrukningsvaror (700 sek per vecka)	2 800
Internet	439
Telefon	357
Kläder och personlig vård som klippning, fotvård	500
Läkemedel	200
Försäkringar	200
Transport- Färdtjänst	850
Hälso- och sjukvård	Varierande kostnader
SUMMA utgifter	12 017

JÄMFÖRELSE

- I kontakt med Försäkringskassan meddelas att en brukare först kan ansöka om "ren" merkostnadsersättning när beslutet för handikappersättningen upphör. I denna beräkning saknas uppgift om när den upphör utan beräkning uppskattas och görs som utifrån 2021 års belopp.
- Sjuk- och aktivitetsersättningen som är inkomstprövad påverkas inte av ersättning för merkostnader då merkostnadsersättningen är en skattefri förmån.
- I kontakt med Pensionsmyndigheten meddelas att bostadstillägget inte påverkas av varken handikappersättning eller merkostnadsersättning då det är skattefria förmåner.
- I beräkningen har en uppskattning gjorts om att brukaren skulle få merkostnadsersättning utifrån nivå 3 (0,5 prisbasbelopp) enligt uppgifter i utredningen.

Nuvarande budget	Nettosumma per månad SEK	Budget utifrån remissförslag	Nettosumma per månad SEK
Sjuk- och aktivitetsersättning inkomstprövad	+ 8 926	Sjuk- och aktivitetsersättning inkomstprövad	+ 8 926
Sjuk- och aktivitetsersättning garantiersättning	+ 1 973	Sjuk och aktivitetsersättning garantiersättning	+ 1 973
Statligt bostadstillägg	+ 3 433	Statligt bostadstillägg	+ 3 433
Handikappersättning skattefri Ingår merkostnadsersättning för bla för kostnader för god man	+ 1 417	Merkostnadsersättning enligt schablon 2021, nivå 3, 0,5 prisbasbelopp enligt utredningen	+ 1 983
Total inkomst:	+ 15 749	Total inkomst:	+ 16 315
Summering utgifter 2021	- 12 017	Summering utgifter (beräknat 2021)	- 12 017
SUMMA- kvar efter skatt	3 732	SUMMA- kvar efter skatt	4 298

Utifrån beräkning av att brukaren beviljas ersättning utifrån nivå 3, 0,5 prisbasbelopp kan brukaren utifrån 2021 års belopp få ut 566 sek (4298-3732 = 566 sek) mer i plånboken per månad.

Bilaga 2: Budget brukare i servicebostad Gotland-fallbeskrivning

INKOMSTER

Månadsinkomst	Nettosumma per månad SEK
Sjuk- och aktivitetsersättning inkomstprövad	
Sjuk- och aktivitetsersättning garantiersättning	7 633
Statligt bostadstillägg	5 111
Handikappersättning skattefri	786
SUMMA efter skatt	13 530

UTGIFTER

Månatliga utgifter	Summa per månad
Hyra inklusive värme och el	6 491
Mat och förbrukningsvaror	3000
Internet	600
Telefon	600
Kläder och personlig vård som klippning, fotvård	1 260
Läkemedel	208
Försäkringar, medlemsavgifter	210
Transport- Färdtjänst	200
Hälso- och sjukvård	96
SUMMA utgifter	12 665

JÄMFÖRELSE

- I kontakt med Försäkringskassan meddelas att en brukare först kan ansöka om "ren" merkostnadsersättning när beslutet för handikappersättningen upphör. I denna beräkning saknas uppgift om när den upphör utan beräkning uppskattas och görs som utifrån 2021 års belopp.
- Sjuk- och aktivitetsersättningen som är inkomstprövad påverkas inte av ersättning för merkostnader då merkostnadsersättningen är en skattefri förmån.
- I kontakt med Pensionsmyndigheten meddelas att bostadstillägget inte påverkas av varken handikappersättning eller merkostnadsersättning då det är skattefria förmåner.
- I beräkningen har en uppskattning gjorts om att brukaren skulle få merkostnadsersättning utifrån nivå 1 (0,5 prisbasbelopp) enligt uppgifter i utredningen.

Nuvarande budget	Nettosumma per månad SEK	Budget utifrån remissförslag	Nettosumma per månad SEK
Sjuk- och aktivitetsersättning inkomstprövad		Sjuk- och aktivitetsersättning inkomstprövad	
Sjuk- och aktivitetsersättning garantiersättning	7 633	Sjuk och aktivitetsersättning garantiersättning	7 633
Statligt bostadstillägg	5 111	Statligt bostadstillägg	5 111
Handikappersättning skattefri	786	Merkostnadsersättning enligt schablon 2021, nivå 1, 0,5 prisbasbelopp enligt utredningen	1 190
Total inkomst:	13 530	Total inkomst:	13 934
Summering utgifter 2021	12 665	Summering utgifter (beräknat 2021)	12 665
SUMMA- kvar efter skatt	865	SUMMA- kvar efter skatt	1 269

Utifrån beräkning av att brukaren beviljas ersättning utifrån nivå 1, 0,5 prisbasbelopp kan brukaren utifrån 2021 års belopp få ut 404 sek (1269-865 = 404 sek) mer i plånboken per månad.